

koja je imala središnju ulogu u Austrijskom društvu prijatelja ptica, koje je svojim aktivnostima sezalo i izvan granica grada.

Iz područja geografije, Reinhold Lazar i Manuel Borovsky objavili su u radu »Pregled urbane klime i kvalitete zraka u Grazu« statistički pregled klimatskih promjena u Grazu od 1980-ih do 2020-ih. Pritom na dojmljiv način demonstriraju posljedice globalnih klimatskih promjena na mikroklimu glavnoga grada Štajerske.

Na prethodni članak izvrsno se nadopunjuje onaj Wolfganga Windischa: »Grad zaštite prirode - Graz. Pravni okvir, zaštićena područja, životinjske i biljne vrste«. Rad W. Windischa, koji je od 1970-ih posvećen zakonskom reguliranju očuvanja prirode te flore i faune, predstavlja empirijsko zrcalo ovih statističkih podataka, pokazujući da je prijetnja mnogim biljkama i životinjama također povezana s opisom klimatskih promjena u radu Lazara i Borovskog.

Na kraju zbornika nalaze se prilozi koji ne pripadaju ovom tematskom bloku već obuhvaćaju recentne rezultate historiografskih istraživanja povijesti Graza. Tako Martin Hammer na temelju dokumenata iz Gradskog arhiva Graza i Štajerskog državnog arhiva piše o integraciji »etničkih Nijemaca« u Grazu. Naime, nakon Drugoga svjetskog rata suočavanje s prognanicima iz jugoistočne Europe predstavljalo je veliki društveni izazov za grad i gradske vlasti štajerske metropole. Osim toga, činjenica da su Graz i njegovo gospodarstvo tada još bili u razdoblju ratne tranzicije, predstavljalo je dodatni izazov za integraciju navedenih pridošlica u grad.

Na kraju, Hansjörg Weidenhoffer nudi uvid u dokumente iz neobarokne »Ville Hartenau« u Grazu – Geidorf, koji su nedavno predani na pohranu Gradskom arhivu. Weidenhoffer objašnjava značaj ove zgrade u četvrti vila Geidorf i pruža obiteljsko-biografski i umjetnički povijesni kontekst njena nastanka.

Na kraju rada nalaze se osnovni podaci o autorima radova. Digitalno izdanje ovoga Godišnjaka omogućilo je, pak, Sveučilište u Grazu. Zbornik je opremljen brojnim fotografijama u boji, kartama i grafikonima te pruža uistinu lijep vizualni dojam. Ovakva suvremena studija o (pre)važnom fenomenu međuodnosa okoliša, gradskih naselja i njegovih stanovnika u uvjetima dramatičnih klimatskih promjena kroz koje danas prolazimo, zasigurno može poslužiti kao poticaj i za slične studije u Hrvatskoj.

Ivica ŠUTE

RICHARD CHARLES HOFFMANN, THE CATCH: AN ENVIRONMENTAL HISTORY OF MEDIEVAL EUROPEAN FISHERIES, CAMBRIDGE; NEW YORK: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2023., 584. STR.

Autor poznate knjige *An environmental history of medieval Europe* prof. emerit. Richard C. Hoffmann i u novoj knjizi pokušava čitatelje zainteresirati i predstaviti im djeliće okolišne povijesti srednjovjekovne Europe. Riječ je o knjizi *The catch: an environmental history of medieval European fisheries* koja se bavi, da se izrazimo najkraće moguće, razvojem odnosa čovjeka i ribe. Trideset godina istraživanja »davno uginulih i mrtvih riba te čovjekovog hranjenja ribama« autor čitatelju donosi unutar mekih i tvrdih korica te u obliku e-knjige na 584 stranica koje su podijeljene na devet poglavlja sa više podpoglavlja. Poglavlja su obogaćena sa 58 različitih slikovnih i tabličnih te sedam kartografskih prikaza uz koje je autorovu priču o odnosu ljudi i riba svakako lakše pratiti. Za sve kojima će knjiga poslužiti kao literatura za daljnje istraživanje na kraju knjige mogu pronaći korištene izvore i literaturu na 121 stranici te kazalo ključnih riječi i imena na 15 stranica. A uz sve to, svakako treba istaknuti dodatke koji se nalaze online (<https://www.cambridge.org/TheCatch>) te u knjizi po završetku posljednjeg poglavlja.

Autor od samog početka knjige u poglavljima *Preface and Acknowledgements* (xix-xxv) te *Introduction. Considering Fisheries: Medieval Europe and Its Legacies* (1-30) čitatelja želi osvijestiti kako je istraživački podvig, čiji je knjiga plod, morao biti multidisciplinarnan. Kako bi se više saznalo o povijesnim interakcijama dviju zajednica – ljudske i vodene, bilo je potrebno u obzir uzeti saznanja eko-historije, arheozoologije, genetike, ekonomije, oceanografije, te mnogih drugih njima srodnih znanosti.

S obzirom da bi cjelokupni prikaz europskog ribarstva srednjeg vijeka bilo nemoguće prikazati na način da se čitatelju pruži uvid u potpuno sve riblje vrste poznate srednjovjekovnom čovjeku, autor je prisiljen nekim vrstama ipak dati glavne uloge. To su jesetra, bakalar, šaran i haringa, vrste čija je važnost nadilazila lokalne, regionalne i nacionalne okvire, zbog čega ih stvarno možemo nazvati reprezentativnim primjerima razvoja europskog ribarstva.

Autorov osvrt na ekosustav i geografiju koji su okruživali srednjovjekovnog čovjeka su teme s kojima se ulazi u prvo numerirano poglavlje ove knjige prigodnog naslova »*Natural Aquatic Ecosystems around Late Holocene Europe* (31-54). Osim osnovnog pregleda regionalnih karakteristika voda i primjerice ribljeg fonda, autor definira geografski prostor čije stanovnike i ekosustave će u nastavku detaljnije predstaviti čitatelju.

Sa sljedećim poglavljem *Protein, Penance, and Prestige: Medieval Demand for Fish* (55-88) autor postupno pažnju skreće prema ljudima, bez kojih povijesti europskih riba ne bi bilo. Riječ je o imagološkim temama u kojima se proučava na koji način su ljudi gledali na ribu, jesu li joj davali kakve medicinske sposobnosti te kako su je percipirali u kontekstu folklornih prikaza i statusnog simbola. Time objašnjava zašto su neke riblje vrste postale hrana bogatih, a neke siromašnih. S 13. stoljećem javlja se sve više bezmesnih dana u kojima se ribu koristilo kao zamjenu za mlijeko, jaja i naravno meso, te se može reći da je Crkva bila ključni utjecaj u procesu etabliranja ribe kao namirnice na stolu srednjovjekovnog Europljanina.

Kako je u samim počecima riba dolazila na stol, koje vrste su se lovile i sa kojom opremom, o tome govori poglavlje *Take and Eat: Subsistence Fishing in and beyond the Early Middle Ages* (89-132). U tom poglavlju autor pojašnjava kako se ribarstvo dijeli na tri kategorije koje nisu u istoj mjeri utjecale na europski srednjovjekovni ekosustav. Najmanje važna vrsta iz perspektive ove knjige, o kojoj u ovoj knjizi nije bilo riječi, je rekreativni ribolov, nakon čega slijedi egzistencijalni (eng. *subsistence fishing*) te u konačnici komercijalni ribolov. Kroz rekonstrukciju razvoja i funkcioniranja europskog egzistencijalnog ribolova autor se dotiče procesa feudalizacije, razvoj alata za ribarstvo i metoda konzerviranja. Razvoj metoda i alata te porast potražnje pretvara ribarstvo od povremenog dodatnog izvora hrane u profesionaliziranu struku kojom su se bavili ribari o čemu se piše u idućem poglavlju *Master Artisans and Local Markets* (133-182). Od tog trenutka pa sve do kraja knjige riba i potrošač postupno postaju geografski sve udaljeniji. Dok su se u početku ljudi u pravilu hranili ribama koje su živjele u njihovoj neposrednoj blizini, u kakvom potoku, moru ili jezeru, procesom profesionalizacije struke i razvojem komercijalnog ribolova žive i uginule ribe počinju prelaziti velike udaljenosti od mjesta izlova do potrošačeva tanjura i latrine u kojoj su ih arheolozi stoljećima kasnije pronalazili. Ta putovanja lako kvarljive sirovine povezana su sa razvojem metoda konzerviranja, pojave prvih sanitarnih propisa, ali i porastom broja stanovništva.

Iako se porast broja stanovništva i usputno uništavanje okoliša često navode kao krivci uništavanja europske bioraznolikosti u poglavlju *Aquatic Systems under Stress, c. 1000–1350* (183-230) autor pokušava dati malo širi kontekst vremena. Uzevši u obzir za ljudsku vrstu uobičajene procese promjene broja stanovnika, deforestacije i pretjeranog izlova autor tu uvodi jedan koji nije mogao biti u ljudskoj kontroli, ali je mogao dodatno utjecati na već načet ekosustav. Riječ je o Srednjovjekovnoj klimatskoj anomaliji (engl. *Medieval climate anomaly*) za čijeg je trajanja između 9. i 12. stoljeća Europa uživala iznadprosječno toplo razdoblje. Svi navedeni procesi kumulativno su stvarali probleme koji su tražili reakciju suvremenika. Ti *Cultural Responses to Scarcities of Fish* (231-267) (kulturni odgovori na nestašicu ribe) išli su u raznim pravcima, a mnogi su i nama danas poznati. Uporabom serijalnih izvora iz raznih dijelova Europe autor je čitatelju predočio grafikone godišnjih i sezonskih kretanja cijena odabranih vrsta riba te ukazao kako je dizanje cijena riba bila jedna od metoda balansiranja ponude i potražnje. Osim toga, neki su suvremenici pristupili zakonskim uređivanjem državne opskrbe ribom, minimalne veličine izlovljene ribe, zabrane uporabe invazivnih metoda izlova, te uređivanja vlasništva nad mjestima izlova riba. Sve u svrhu održivosti i dostupnosti ribe.

Koliko je ta zakonski deklarirana održivost i dostupnost stvarno bila postignuta, autor je odlučio prije zaključka pokazati u dvama opširnijim poglavljima koja se bave studijama slučaja. Riječ je o poglavljima

naslovljenima *Going beyond Natural Local Ecosystems, I: Carp Aquaculture As Ecological Revolution* (268-315) te *Going beyond Natural Local Ecosystems, II: Over the Horizon toward Abundance and »Tragedy«* (316-402) u kojima se autor osvrnuo na sudbine šarana, bakalara i haringi. Ekonomski razvoj, ljudska manipulacija ili uništavanje okoliša su fraze za koje autor ustvrđuje kako imenuju isti proces kojeg je čovjek poduzimao minulih stoljeća te i dalje poduzima. Akvakultura tu zauzima poseban fokus u prvom poglavlju, a odnos obalnog i pučinskog ribolova u drugom poglavlju. Povezuje ih činjenica da je čovjek u nedostatku ribe na lokalnom prostoru odlučio nešto poduzeti: izgraditi umjetne ribnjake za povećanje kapaciteta ili zaputiti se sve dalje i dalje od obale u potrazi za novim, netaknutim plovama riba. Posljednje poglavlje *Last Casts: Two Perspectives on Past Environmental Relations* (402-414) istovremeno služi kao zaključak te kao poveznica prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

U konačnici se mora reći da je autor stvarno pokazao čitatelju sve mogućnosti koje multidisciplinarni pristup pisanja povijesti može pružiti. Upečatljivo je koliki broj ribljih košćica su arheolozi morali iskopati i analizirati kako bi se dobilo podatke koje autor pretvara u sliku svakodnevice za kuhinjskim stolom. Uz sve podatke analiza DNA i trgovanja ribom diljem Europe koji svakako približavaju srednji vijek čitatelju, smatram vrijednim isticanja i sitnice koja ne utječe na samu knjigu, ali pridonosi doživljaju čitanja povijesti odnosa riba i ljudi. Riječ je o grafičkoj igri uporabe tzv. izlomljenih zagrada u obliku riba (<> i ><>) u svrhu vizualnog odvajanja zaključaka od ostatka teksta u poglavljima. Važnost i aktualnost knjige ipak ne leži u zgradama, već u činjenici da autor ne samo da prikazuje kako se ljudska zajednica kroz povijest mijenjala i prilagođavala aktualnim potrebama na temelju stečenog iskustva, već i u usporedbama koje nerijetko čini sa suvremenim problemima pretjeranog izlova i uništavanja staništa kojima se mi kao društvo susrećemo. Pri tome, srednjovjekovni pokušaji izgradnje održivog sustava zadovoljenja prehrambenih i kulturoloških potreba stanovništva ne razlikuju se previše od suvremenih modela gradnje ribogojilišta i potrage za novim, netaknutim dijelovima morskog plavetnila.

Adrian FILČIĆ

KRONIKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA U VUKOVARU. KNJIGA I (1722. – 1780.). KNJIGA II (1781. – 1826.), DRŽAVNI ARHIVU U VUKOVARU, FRANJEVAČKI SAMOSTAN VUKOVAR, HRVATSKA FRANJEVAČKA PROVINCIJA SV. ĆIRILA I METODA, VUKOVAR 2020. – 2022.

Prvu knjigu kronika franjevačkog samostana u Vukovaru, koja obuhvaća period od 1722. do 1780. priredili su i filološki obradili Ladislav Dobrica i Ivana Posedi, a za drugu knjigu koja prati događaje od 1781. do 1826. godine transkripciju, kritičko izdanje i prijevod napravio je Petar Ušković Croata, dok je za obje knjige stručnu redakciju prijevoda napravio Šime Demo.

Objavljivanje ovih dviju knjiga je za historiografiju vrlo vrijedan izdavački pothvat tim više što se nadovezuje na objavljene kronike franjevačkih samostana u Šarengradu, Brodu na Savi i Našicama. U prvoj knjizi je uvodnu studiju napisao Ladislav Dobrica, a u drugoj Daniel Patafta. Uspoređivanjem podataka iz četiri franjevačka samostana može se dobiti pouzdani pregled života franjevaca, ali i brojnih svjetovnih događaja u Slavoniji i Srijemu u većem dijelu 18. i početkom 19. stoljeća. »U kronici se tako osim samostanske svakodnevice, pastoralnog i odgojno-obrazovnog djelovanja vukovarskih fratara, administrativno-teritorijalnih promjena povezanih s redovničkom i uopće crkvenom organizacijom na spomenutom području te nastojanja oko što učinkovitijeg opsluživanja franjevačkog redovničkog pravila, nerijetko spominju i opisuju događaji koji su bili posljedica dinamike i utjecaja nekih od dominantnih povijesnih procesa tog doba (ratovi vođeni između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva za prevlast u Podunavlju, ustanovljenje i organizacija slavonsko-srijemske Vojne granice, obnova Županije srijemske, uvođenje i organizacija kasnofeudalnog sustava na području Srijema, uspostava Vukovarskog vlastelinstva i s njim povezan dolazak i postupan rast utjecaja njemačkog plemstva, napose grofova Eltz, na kulturni, gospodarski i vjerski razvoj Vukovara, ali i relativno česti ustanci i bune kmetova itd.)«

Ekonomiska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Tema broja / Topic

**Povezanost Malog ledenog doba i
nedostatka hrane početkom 19. stoljeća**
*The connection of The Little Ice Age and food shortage
at the beginning of the 19th century*

Volumen XIX. / Broj 19
Zagreb – Samobor 2023.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnik / Co-publisher: Ekohistorijski laboratorij Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, Hrvatska www.ffzg.unizg.hr; <http://ckhis.ffzg.unizg.hr/>

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute, Žiga Zwitter

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić – president/predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Sorbonne-Paris, Francuska), Marija Benić Penava (Dubrovnik), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Ljiljana Dobrovšak (Zagreb), Goran Đurđević (Beijing/Peking, NR Kina), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Egidio Ivetić (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Honolulu, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Matija Zorn (Ljubljana), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

UDK oznake članaka / Article's UDC markups:

Ivica Zvonar

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić, Domagoj Tončinić

ISSN 1849-0190 (Online) ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2024.

Adresa uredništva / Mailing addresses:

Hrvoje Petrić (editor/urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz djelomičnu potporu Grada Koprivnice

Print partially supported by the City of Koprivnica

Na naslovnici / Cover:

Posljednja poplava u Kosinjskoj dolini 2018. godine / *The latest flood in Kosinj Valley in 2018.*

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT – AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA

Popis suradnika u časopisu »Ekonomska i ekohistorija«, broj 19 (2023.)

List of contributors in the magazine »Economic- and ecohistory«, number 19 (2023)

Lajos RÁCZ, Szeged University, Mađarska

Dorin-Ioan RUS, Universitätsarchiv Graz, Austrija

Ema PAŠIĆ, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Dina PAŠIĆ, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Hrvoje PETRIĆ, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivica ŠUTE, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Gašper OITZL, National Museum of Slovenia, Ljubljana, Slovenija

Ivan BRLIĆ, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Regional centre Gospić

Ivan ŠULC, University of Zagreb, Faculty of Science, Department of Geography

Bruno ŠAGI, diplomski student, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Adrian FILČIĆ, diplomski student, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Igor KRNJETA, doktorski student, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Marijana DLAČIĆ, doktorska studentica, Sveučilište u Zadru

WANG Wenxin, Beijing Foreign Studies University, NR Kina

LIANG Conyng, Beijing Foreign Studies University, NR Kina

YIN Yuxuan, Beijing Foreign Studies University, NR Kina

Mihael OJSTERSEK, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana, Slovenija